

Asia: VN/27997/2023

Lausuntopyyntö Kansallisesta ruokastrategiasta 2040

Luku 3.1: Reiluus ja kannattavuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.1: Kannattavuus ja reiluus

Ruokastrategiassa esitetyt tavoitteet ovat ehdottomasti kannatettavia ja ne sopivat hyvin yhteen ja täydentävät Ruokaviraston uudistetun strategian päämääriä ja tavoitteita. Erityisesti reilun ruokajärjestelmän luominen on haastavaa ja tarvitsee tuekseen hyvin laajaa sitoutumista yhteiseen näkemykseen reiluudesta.

Strateginen tavoite 1: Arvonlisä jakautuu aiempaa tasaisemmin ruokaketjussa

Huomioita ja havaintoja

Tämän hetkinen ongelma ruokaketjussa kiistatta on ketjun eri osapuolten saama osuus arvonnalisästä, joten kaikki sen korjaamisen tähtäävät toimenpiteet ovat tervetulleita. Mutta onko arvonnalisän tasainen jakautuminen se tavoite, jota haetaan – vai olisiko oikeudenmukainen jakautuminen parempi termi? Tasainen jakautuminen ei huomio työpanosta, investointeja eikä riskin vaikutuksia (mm. tuotannon laatuun ja määrään).

Tärkeää olisi löytää Suomen maatalouden ja koko ruokajärjestelmän kannalta ne meidän maamme luontaiset vahvuudet, erityispiirteet, jotka antavat meille luontaista kilpailuetua kansainvälistyvässä markkinassa. Emme pysty kilpailemaan bulkkituotannon kanssa, vaan tilalle pitää löytää myös uusia arvoketjuja ja tuotteita.

On myös tärkeää pohtia, pitäisikö osana kannattavuutta ja kilpailukykyä huomioida myös kuluttajahintojen kohtuullisuus.

Strateginen tavoite 2: Ruokavienti ja kansainvälinen kilpailukyky kasvaa

Huomioita ja havaintoja

Viennin kasvattaminen on tuotannon kannattavuuteen ja myös huoltovarmuuteen liittyvä asia. Viennin avulla voidaan tasapainottaa markkinoita, jolloin ylituotannosta johtuva hintojen lasku suhteellisen pienillä markkinoillamme tulee puskuroiduksi, eikä tuotantoon tule aaltoliikettä Vienti edellyttää Suomen luontaisten tuotantovahvuuksien löytämistä, tunnustamista ja hyödyntämistä. Rehuviljan ylituotantoa pitää karsia, ja tilalle pitää panostaa laatuviiljan ja mieluummin vielä pidemmälle jalostettujen viljatuotteiden vienti. Ylipäänsä voidaan asettaa tavoitteeksi, että suomalaiset elintarviketuotteet pitää viedä pidemmälle jalostettuina kuin vain raaka-aineina. Suomi ei vaan kerta kaikkiaan ole raaka-aineen tuottajana ikinä kilpailukykyinen.

Strateginen tavoite 3: Ruoka-ala on houkutteleva ja reilu

Huomioita ja havaintoja

Nuorten kiinnostus ruoka-alaa kohtaan pitää saada pysymään korkealla. Tähän on hyvä mahdollisuudet, koska ruoka-ala – lähtien ihan maatilayrityksistä saakka – on tällä hetkellä todella nopeasti digitalisoituva ala. Houkuttelevuuteen vaikuttaa alan kokemus arvostus, ja siinä Suomessa on erittäin paljon parannettavaa. Jos haluamme vielä olla kestävä kehityksen mallimaa, mihin meillä on hyvät edellytykset, se edellyttäisi paljon laajempaa oman maatalouden ja maaseudun kansallista ja myös parlamentaarista arvostusta kuin tällä hetkellä. Talousvaikeuksissa kanssa painivat maatilayrittäjät kokevat myös samalla olevansa 'ilmasto- ja ympäristöpahiksia', mikä ei edes pidä paikkansa. Suomalainen tuotanto on jäljitettävää ja noudattaa tiukkoja ympäristö- ja eettisiä normeja. On tärkeää myös huomata, että suomalaisen maatalouden säilymiseen vaikuttaa myös maaseudun elinvoimaisuuden ja arvostuksen varmistaminen. Väestökehitystilastot ovat tältä osin varsin surullista luettavaa.

Strateginen tavoite 4: Tuotantoeläinten hyvinvointi lisääntyy ja lisää väliotsikko

Huomioita ja havaintoja

Suomessa tuotantoeläinten hyvinvointi on perinteisesti erittäin korkealla tasolla. Strategialuonnoksessa tavoitteeksi asetettu hyvän tilanteen säilyttäminen on erittäin kannatettava tavoite. Se liittyy myös Suomen elintarvikeviennin lisäämistavoitteeseen. Tärkeää huomata, että oikeudenmukainen arvonnissa hyvinvoivista tuotantoeläimistä kuuluu mennä sinne, missä se hyvinvointi tuotetaan eli maataloilille.

Strateginen tavoite 5: Reilu datatalous luo arvoa ruokajärjestelmään

Huomioita ja havaintoja

Dataa syntyy ruokajärjestelmässä nyt huimaa vauhtia, joten on hyvä, että se on noussut strategiassa myös näkyviin. On tärkeää, että datan tuottamiseen, omistajuuteen ja hyödyntämiseen sovitaan mahdollisimman pian läpinäkyvät pelisäännöt.

On todettava, että tämä strateginen tavoite kaipaisi vielä ehkä jotenkin terävöittämistä. Esimerkiksi kohta "Alalle kehitetään ja sovelletaan yhteistyössä pelisääntöjä datan omistajuuden

huomioimisesta, datan tuottamisen kustannusten jakautumisesta sekä datan jakamisesta.” on enemmänkin toimenpide – ei tavoite.

Luku 3.2: Huoltovarmuus

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.2: Huoltovarmuus

Huoltovarmuuden näkyminen ruokastrategiassa on tärkeä ja suomalaisittain ajateltuna aika luonnollinen asia. Ruoka on yksi kokonaisturvallisuuden keskeinen tekijä. Ruokajärjestelmän haavoittuvuudet – nykyiset ja tulevat - on tärkeä tunnistaa, ja pyrkiä niitä määrätietoisesti ja ennakoiden pienentämään.

Strateginen tavoite 1: Riskienhallinta vahvistuu ruokajärjestelmässä

Huomioita ja havaintoja

Strategiassa tuodaan esiin eri kokoisten ja näköisten maatilojen ja yritysten tarpeellisuus, mikä on hyvä asia. Tuotannon tehostaminen johtaa helposti tilakoon kasvuun, ja pienten tilojen lopettamiseen. Tilojen lukumäärän pieneneminen voi olla merkittävä haavoittuvuutta aiheuttava tekijä. Myös maatilojen alueellisella sijoittumisella on merkitys huoltovarmuuteen. Koko maa tulisi pystyä pitämään yrittämiselle otollisena alueena. Samoin on tärkeää korostaa maaseudun elinvoimaisuuden ja infran säilymistä, jotta yritystoiminta on mahdollista ja mielekästä koko Suomessa.

Strateginen tavoite 2: Ruuantuotannon jatkuvuus turvataan

Huomioita ja havaintoja

Ruuantuotannon jatkuvuudelle on olennaisen tärkeää, että tuottaminen on mielekästä, taloudellisesti kannattavaa ja yhteiskunnan suhtautuminen kotimaiseen ruokaan on hyväksyvä. Maatilat tarvitsevat toimiakseen myös elinvoimaisen ja elinkelpoisen maaseudun, jotta tuottajien ja tuotannon tarvitsemat palvelut ovat kohtuullisen lähellä saatavissa. Erityisen tärkeää on saada nuoria yrittäjiä jäämään ja myös tulemaan alalle. Digitalisoituminen kuten esim. täsmäviljelytekniikoiden yleistyminen ja myös hallinnon palveluiden entistä laajempi digitalisoituminen lisää nuorten kiinnostusta, ja heidän luontainen valmiustasonsa käyttää digitaalisen maailman palveluita on vanhempia sukupolvia korkeampi. Mikään itsestään selvyys nuorten yrittäjien saaminen mukaan ketjuun ei kuitenkaan ole, koska negatiivinen uutisointi huonosta kannattavuudesta ja ilmastosyölyttäminen voivat vaikuttaa halukkuuteen valita ruokaketjuun liittyvä ammatti. On myös hyvä huomata, että nuorten alalle pääsemiseen nuorella iällä vaikuttaa edellisen sukupolven mahdollisuus siirtyä eläkkeelle ikään kuin 'tilaa antaen'.

Strateginen tavoite 3: Tuotantopanosten omavaraisuusaste nousee

Huomioita ja havaintoja

Strategiassa mainitut tavoitteet ovat kaikki kannatettavia, erityisesti erilaisten tuotantopanosten kotimaisuusasteen nostaminen. Tämä edellyttää sitä, että meiltä löytyy riittävästi innovatiivista ja vakaaseen taloudelliseen liiketoimintaan pystyvää yrittäjyyttä. Suomessa kotieläintuotanto on menestyksekkäästi onnistunut lisäämään tuottavuuttaan viimeisten vuosikymmenten aikana. Sen

sijaan suomalainen viljantuotanto on 'junnannut' paikallaan tuttavuudessa. Tästä on kehittymässä ehkä varsin iso uhka ruokajärjestelmän kotimaisuudelle. Yhtä tärkeää, kuin panostaa tuotantopanosten kotimaisuuteen, on jatkaa määrätietoista työtä suomalaisten peltujen kasvukunnon parantamiseen. Vain hyväkuntoinen pelto pystyy ulosmittaamaan annetuista tuotantopanoksista kaiken mahdollisen, mikä on myös ympäristön kannalta hyvä asia.

Luku 3.3: Luonnon kantokyky

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.3. luonnon kantokyky

-

Strateginen tavoite 1: Ruokaketjun ilmastovaikutukset vähentyvät

Huomioita ja havaintoja

Suomella on potentiaalia olla edelläkävijä tuottavan ja kestävä maatalouden yhdistämisessä. On tärkeää, että ilmasto- ja ympäristötavoitteisiin pyrittäessä otetaan huomioon toisaalla myös huoltovarmuuden näkökulmat.

Strateginen tavoite 2: Luonnon monimuotoisuus lisääntyy ja luonnontila paranee

Huomioita ja havaintoja

Peltomaan kasvukunto ja maaperän mikrobiston monimuotoisuuden yhteys on nostettu esille, ja se onkin tärkeä Suomen mahdollisuus. Suomalainen tuotanto pystyy toimimaan aiheuttamatta luontokatoa. Tärkeää on huomata, että monimuotoisuuden vaaliminen ja luontokadon hillintä ovat Suomessa varsin hyvällä tasolla kansainvälisesti verrattuna. Siksi niihin kohdistuvien toimenpiteiden ja toisaalta maatalouden tuottavuuden kasvattaminen tulisi olla mahdollisimman hyvin yhteensovitettuja.

Strateginen tavoite 3: Ravinnepäästöt vähentyvät ja peltujen vesitalous paranee

Huomioita ja havaintoja

Pellon kasvukunnon parantaminen varmistaa ravinteiden päätymiseen korjattavaa satoon, mikä vähentää ravinnevalumia pellon ulkopuolelle. Luomutuotanto on liiketaloudellisesti kehittymässä varsin kilpailukykyiseksi vaihtoehdoksi maataloille.

Luku 3.4: Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

Yleisiä huomioita ja havaintoja strategialuonnoksen lukuun 3.4. Ruokakulttuuri ja hyvinvointi

-

Strateginen tavoite 1: Kotimaisten elintarvikkeiden käyttö lisääntyy ja ymmärrys ruokajärjestelmästä vahvistuu

Huomioita ja havaintoja

Kotimaisuuden lisääntyminen ja säilyminen suomalaisessa ruokaketjussa edellyttää nykyistä voimakkaampaa yhteen hiileen puhaltamisen asennetta. Strategiassa mainitaan tavoitteena opetuksen lisäämistä ruokajärjestelmästä 'päiväkodista yliopistoon'. Tämä on erinomaisen kannatettavaa. Olisi myös tärkeää miettiä, miten kodeissa opetetaan ruoka- ja ruokailukulttuuria, koska ruokakasvatus kuuluu pääsääntöisesti perheille.

Strateginen tavoite 2: Mahdollisuus terveelliseen ruokaan lisääntyy

Huomioita ja havainnot

Strategiassa on mainittu tavoitteena, että terveellinen ruoka on saatavilla kaikille väestöryhmille. Se on erinomaisen kannatettavaa, vaikka viime kädessä vastuu syömisestään on jokaisella kuluttajalla itsellään. Lienee todennäköistä, että polarisaatio ravitsemustottumusten osalta kasvaa: osa pyrkii syömään mahdollisimman terveellistä ja heillä on siihen varaa, osa puolestaan joutuu syömään sitä, mihin on varaa. Yhteiskunnan ehkä kannattaisi yrittää vaikuttaa juuri tämän jälkimmäisen väestön osan ruokailutottumusten muuttamiseen esim. viestinnän keinoin.

Strateginen tavoite 3: Ruoka on osa rikasta ja elävää ruokakulttuuria

Huomioita ja havainnot

Suomessa kannattaisi satsata sellaiseen ruokakulttuuriin, joka perustuu meidän perinteillemme ja meillä lähellä tuotettuihin raaka-aineisiin. Suomalaisen ruokaviennin voisi vahvemmin rakentaa juuri suomalaisien ruokakulttuurin perustalle, se on jotain, mitä muilla ei ole. Tämä toki edellyttää, että me itse arvostamme omaa kulttuuriamme ja omaa tuotantoamme. Suomalaisuuteen perustuva ruokakulttuuri olisi myös kestävä ja ilmastoystävällistä.

Strateginen tavoite 4: Yhteisöllisyys ruuan ympärillä kasvaa ja vahvistaa hyvinvointia

Huomioita ja havainnot

Tämä on erinomainen tavoite! Ruokakulttuurimme on ehkä liikaa unohtanut/unohtamassa ruuan sosiaalisen ulottuvuuden. Perheiden rooli ruokakasvatuksessa on keskeinen, minkä takia nykyperheiden kiireinen elämänrytmi pitäisi saada muuttumaan niin, että päivissä on aikaa ja tilaa yhteisille ruuanlaitto- ja ateriointihetkille. Tällä olisi varmasti positiivisia elämän laatua parantavia terveydellisiä ja sosiaalisia vaikutuksia.

Luku 4: Kehitettävät valmiudet

Huomioita ja havainnot lukuun 4 Kehitettävät valmiudet

Hienoa, että strategiassa on tunnistettu myös poikkitieteellisen tutkimuksen tarve. Tämän tavoitteen saavuttaminen vaatii laaja-alaista kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja elinkeinojen välillä. Huomioitavaa myös, että tutkimus- ja kehittämis(yhteis)työn edistäminen vaatii rahoitusta. Konkreettisia ehdotuksia toteutukseen löytyy muun muassa "Food Research and Innovation Strategy for Finland 2021-2035" implementaatio-suunnitelmasta.

Muuta kommentoitavaa

Muita huomioita strategiasta.

Yleisenä kommenttina Ruokavirasto haluaa korostaa, että Suomen yhteiskunnan tulisi varmistaa toimivan ja resilientin ruokajärjestelmän ja modernin maatalouden kannalta tutkimuksen, ml perusmaatalouden ja maaseudun tutkimuksen, rahoitus. Uuden innovatiivisen tutkimustiedon avulla olisi mahdollisuus parantaa maatilayritysten tuottavuutta, tuotannon kestävyyttä ja ylipäänsä tuotannon houkuttelevuutta ja kilpailukykyä. Maataloustutkimus on vuosien saatossa 'surkastunut' yritysten koetoiminnaksi, mikä sinänsä on arvokasta sekin. Mutta puolueeton, voittoa tavoittelematon yhteiskunnan rahoittama tutkimus antaisi aivan eri pohjan aidosti luoda innovatiivisia läpimurtoja, jotka vahvistaisi suomalaisen ruokajärjestelmän kilpailukykyä ja tuottaisi uusia eväitä myös vientiin.

Ruokastrategiassa esitetyt tavoitteet ovat ehdottomasti kannatettavia ja ne sopivat hyvin yhteen ja täydentävät Ruokaviraston uudistetun strategian päämääriä ja tavoitteita. Erityisesti reilun ruokajärjestelmän luominen on haastavaa ja tarvitsee tuekseen hyvin laajaa sitoutumista yhteiseen näkemykseen reiluudesta. Yhteistyö onkin nostettu yhdeksi keskeiseksi läpileikkaavaksi valmiudeksi. Muita valmiuksia ovat resurssit ja hallinto. Osaamisen, tutkimukseen ja innovaatioihin liittyvät valmiudet on jaoteltu kohtiin 4.1 ja 4.2 ja kohdassa 4.2 on myös termi muutoshalukkuuteen panostaminen. Muutoshalukkuus on uudistuksien onnistumisia ajatellen erittäin keskeinen valmius, ja se voisi olla strategiassa tässä kohdin omana ja yksityiskohtaisempaan lukunaan, vaikka asiat toki konkretisoituvat toimeenpanosuunnitelmissa.

Yleisesti strategian tavoitteiden lukumäärä ja sisältö on niin monipuolinen, että tulevaisuudessa toimeenpanosuunnitelmissa jouduttaneen priorisoimaan ja ajoittamaan niitä toimenpiteitä, joita käytännössä lähdetään edistämään.

Puolimatka Matti
Ruokavirasto